

ضوابط مجموعه سازی

یا سیاست فراهم آوری منابع در کتابخانه مجلس شورای اسلامی

■ احسان اله شکراللهی

اولین گام در مسیر تشکیل یک کتابخانه پس از تعیین هدف، تنظیم برنامه، تأمین بودجه و تدارک ساختمان و تجهیزات، فراهم آوری منابع آن است و این اولین اقدامی است که قدمهای بعدی را به پشتوانه آن می توان برداشت. بدون موجود بودن منابع اطلاعاتی، سازماندهی، اشاعه و حفاظت منابع، رویایی بیش نخواهد بود. در واقع ماده خام برای انجام خدمات فنی هر کتابخانه در فرایند فراهم آوری به دست می آید و این نقطه آغاز در هر کتابخانه است و خشت اول بنایی که نام آن مجموعه ای منابع است. مجموعه ای موزون و متعادل، هماهنگ و روزآمد.

فراهم آوری منابع خود نیاز به طرح، نقشه و برنامه ریزی دارد. طرحی که دورنمای کار را می نمایاند، نقشه ای که مسیر حرکت را دقیقاً مشخص کند و برنامه ای که در کوتاه ترین زمان ممکن، ما را به هدف کتابخانه نزدیک و نزدیک تر کند. ما، در فراهم آوری، به دنبال ساختن مجموعه ای هستیم که پاسخگوی جامعه ای استفاده کننده از کتابخانه باشد. اما چه کتابخانه ای، با چه اهدافی، چه مراجعانی و با چه بودجه ای؟ پس از پاسخ به این سوالات ملزومات اصلی برای آغاز مجموعه سازی عبارت خواهند بود از:

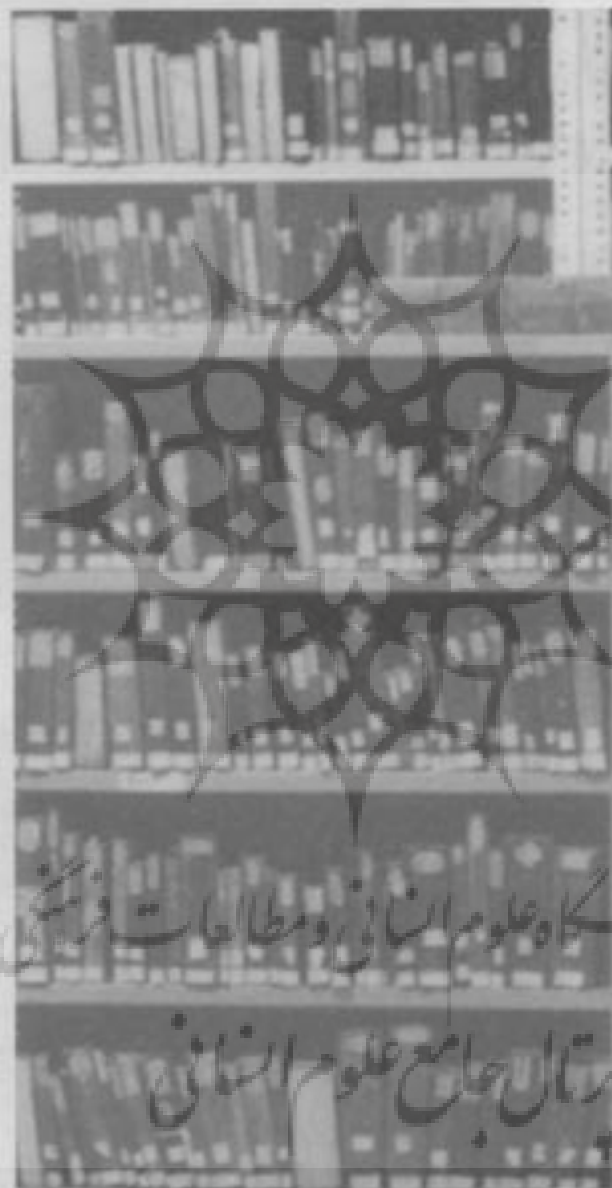
۱. تعیین دقیق موضوع یا موضوعاتی که مراجعین خاص کتابخانه به دنبال آن هستند به شکلهای و زبانهای مورد تقاضا.

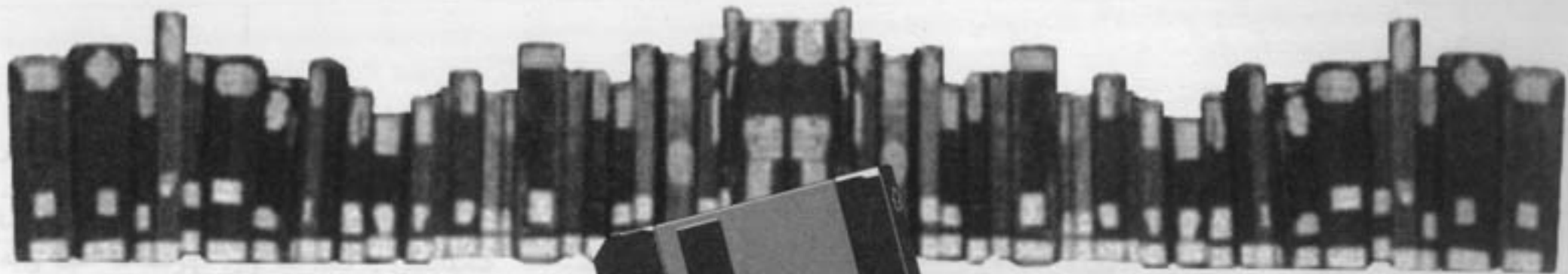
۲. شناسایی منابع اطلاعاتی تولید شده و دستیابی به آنها.

اما به راستی لازم است موضوعات کتابخانه را محدود نماییم؟ آیا ضرورت دارد برای پذیرش برخی منابع و رد برخی دیگر دست به انتخاب زنیم؟

مگر هر منبع، اطلاعاتی را در خود ذخیره ندارد و مگر دانستن و اطلاع در دنیای امروز قدرت نیست؟ پاسخ این است: آنجا که مراجعین کتابخانه

مشخص باشند و محدود، آنجا که فضای کتابخانه و مخازن آن محدود است، و نیز هر گاه که تعداد کارکنان کتابخانه برای انجام خدمات فنی محدود و بودجه مورد نیاز برای همه این امور محدود باشد، لازم است از اقیانوس بیکران اطلاعات به میزان محدودیتها و به تناسب نیازهایمان برداشت نمائیم و این خوش بینانه ترین شکل برداشت و پاسخ است.

به تعبیر دیگر همچون گذشتگان فرض نمائیم تمامی کتابها مناسب هستند و ارزش یکبار مطالعه را خواهند داشت، اما وقت آن را نداریم که همه را بخوانیم و این به زبان امروز یعنی انفجار اطلاعات. اما آیا واقعیت همین است؟

واقعیت این است که در دنیای امروز همانگونه که تکنولوژی باعث گردیده انسان در کنار پیشرفت در امور حمل و نقل و تولید و ... دچار آلودگی صوتی، آلودگی آب و هوا و در یک کلام آلودگی محیط زیست شود، به همین شکل فن آوری در زمینه تولید و تکثیر اطلاعات بحدی گسترش یافته که انسان امروزی را دچار آلودگی اطلاعات نموده است. برای جلوگیری از آسیب‌های این آلودگی لازم است تا برنامه‌های سالم‌سازی اطلاعات صورت گرفته، و از این فرایند برای استفاده بهینه از امکانات مالی و تجهیزات، نیروی انسانی و ... استفاده نمائیم. آلودگی اطلاعات تنها به معنی مضر بودن آنها نیست. چه بسا اطلاعاتی برای جامعه‌ی استفاده کننده مفید تشخیص داده شود، اما همین اطلاعات مفید در صورت تکرار و مازاد بر نیاز بودن، حکم سم را برای مجموعه پیدا می‌کند. برای تقریب ذهن به جا است اشاره‌ای به سروده‌ی زیبایی‌شناسی در خصوص پاک‌ترین و زلال‌ترین ماده که به تعبیر قرآن زنده کننده‌ی همه چیز است نمائیم:

آب از چه همه زلال خیزد
از خوردن پر ملال خیزد
اگر تشنگی ما به اطلاعاتی خاص در حد نیاز بر طرف شد، آیا باز ضرورت جمع‌آوری تکراری اطلاعات، توجیهی خواهد داشت؟ آیا ملاک خوب بودن مجموعه منابع اطلاعاتی اعم از کتاب، نشریه، فیلم، میکروفیلم، CD، عکس، نقشه، سند و حتی نسخه خطی تنها کیفیت هر یک از آنها است، یا تناسب آنها با نیاز کسانی که کتابخانه برای خدمت به آنها بوجود آمده است؟ با این توضیحات لازم است تا اطلاعات تکراری با اولویت‌های پایین و اطلاعات غیر روزآمد و غیر معتبر و نیز اطلاعات غیر مرتبط با موضوع کار کتابخانه از دایره انتخاب خارج شوند. همچنین اشکال منابع اطلاعاتی مورد نیاز، زبان منابع و میزان نسخه‌های مکرر، نحوه پذیرش منابع اهدایی و نحوه‌ی همکاری بین کتابخانه‌ای باید مشخص شوند و این کار یعنی

«تعیین خط مشی فراهم‌آوری منابع برای مجموعه‌سازی» که همه کتابخانه‌های خوب امروزی بی‌استثنا به آن چنگ می‌یازند تا بتوانند در وقت، هزینه، فضا و ... صرفه‌جویی لازم را معمول دارند و در عین حال به بیشترین بهره‌وری دست یابند. کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی هم با چنین نگاهی به موضوع فراهم‌آوری، چندی است که اقدام به تهیه «پیش‌نویس سیاست فراهم‌آوری منابع» خودنموده است و امیدوار است با تضارب و آرا صاحب‌نظران در این حوزه و علاقه‌مندان به کتابخانه، طرح نهایی آن را در نیمه‌ی دوم سال جاری تهیه و به اجرا گذارد. البته کتابخانه در طول سالیان دراز فعالیت خود همواره سیاست‌هایی برای جمع‌آوری و نگهداری منابع مدنظر داشته است اما این سیاست‌ها به صورت شفاف، علمی، و روزآمد مدون نشده بود. پس این نهال نورسته به پشتوانه تجربه‌ی ارزشمند گذشتگان می‌بالد و به بار می‌نشیند.

پیش‌فرض‌های اصلی برای تعیین خط‌مشی فراهم‌آوری منابع کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی را با نیمی نگاهی به نظام نامه‌ها، اساسنامه‌ها و تجربه هفتاد و هفت ساله‌ی فعالیت کتابخانه و آموزه‌های امروز علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌توان به این صورت خلاصه کرد:

۱. اطلاعات می‌تواند در همه‌ی تصمیم‌گیریها به ویژه تصمیمات مهم نمایندگان مردم در نهاد قانون‌گذاری مؤثر باشد.
۲. کتابخانه مجلس به عنوان خانه ملت نقشی ویژه در حفظ میراث مکتوب کشور بر عهده دارد. در عین حال این نقش نباید باعث تداخل وظایف این کتابخانه با سایر کتابخانه‌ها به ویژه کتابخانه ملی کشور شود.
۳. کتابخانه مجلس به عنوان حلقه ارتباط بین مردم و نمایندگان، وظیفه پاسخگویی به پژوهشگران و نخبگان حوزه علوم انسانی را نیز پذیرفته است.
۴. با توجه به موضوع کار نهاد قانون‌گذاری، فراهم‌آوری منابع حقوقی، سیاسی، تاریخی و جغرافیایی و فرهنگ عمومی با گرایش به ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی و خاورشناسی اولویت

خواهند داشت. همچنین لازم است فراهم‌آوری مهمترین آثار مربوط به تمدن ایرانی و اسلامی در کنار منابع خطی و چاپی (در هر موضوع) که با عنوان متون، صبغه‌ی تاریخی و گذشته‌نگر دارند، و نیز منابع مرجع عمومی در دستور کار فراهم‌آوری منابع کتابخانه قرار گیرند. این منابع می‌توانند به تمامی اشکال، خاصه به زبانهای فارسی و عربی و سایر زبانهای متداول چون انگلیسی، فرانسه و آلمانی باشند.

۵. وظیفه نگهداری، سازماندهی، و اشاعه‌ی گزینشی اطلاعات مربوط به اسناد مجلس شورای ملی، سنا، شورای اسلامی و نیز سایر اسناد مهم تاریخی و سیاسی، و نیز نگهداری، سازماندهی، معرفی، و نمایش اشیاء موزه‌ای اهداشده به مجلس و رؤسای آن بر عهده کتابخانه می‌باشد.

۶. انتخاب منابع به ویژه در خصوص منابع خارجی که ارزیابی بالا و نیاز به تخصص موضوعی دارد، لازم است در قالب کمیته‌ای توسط کتاب‌شناسان موضوعی صورت پذیرد.

طبیعی است زمانی سیاست مذکور می‌تواند راهنما و راهگشای امر فراهم‌آوری باشد که تمامی پیش‌فرضهای فوق‌الذکر دقیق و درست باشد و به همه‌ی آنها توجه لازم مبذول گردد.

با توجه به آن که هر گونه راهنمایی، انتقاد و پیشنهاد در تنظیم دقیق‌تر سیاست فراهم‌آوری کتابخانه مجلس مؤثر خواهد بود، از همه صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران امور کتابخانه و کتابداری، مراجعین گرامی کتابخانه، نمایندگان محترم مردم، همکاران ارجمند و در یک کلام علاقه‌مندان به کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی دعوت می‌شود تا نظر خود را در مورد ضوابط مجموعه‌سازی و پیش‌فرضهای مزبور به دفتر فراهم‌آوری یا روابط عمومی کتابخانه مجلس منعکس نمایند.

در پایان ضمن بیان این نکته که باب گفتگو در مورد سیاست فراهم‌آوری را همچنان مفتوح نگه خواهیم داشت با تقدیم بیتی از جامی شاعر قرن نهم، دوست‌داران کتاب و کتابخانه را به استفاده از گلستان همیشه سبز کتابخانه مجلس دعوت می‌نمایم.

شوا انیس کتابهای نفیس
انهم فی الزمان خیر جلیس

۵
کتابخانه